

درباره لهجه بختیاری

عبدالنبی قییم

یکی از اساتید دانشگاه، دکتر. ش. سوآلی به شرح زیر مطرح کردند:

سلام دکتر و وقت بخیر

در مورد زبان بختیاری سوال داشتم که بختیاری‌ها ادعا می‌کنند، زبان‌شان ریشه در زبان دری دارد، در واقع نزدیک‌ترین زبان به فارسی دری را زبان بختیاری می‌دانند. اخیراً دیگر منکر لهجه بودن بختیاری هستند و بر زبان بودن آن اصرار می‌کنند. ریشه لهجه بختیاری را می‌خواستم بدانم که از کجا نشات گرفته و به مرور زمان چه تغییراتی کرده؟
متشکرم

پاسخ عبدالنبی قییم:

لهجه بختیاری یکی از ۲۴ لهجه‌های زبان فارسی دری است، که علماء آن را تحت عنوان لهجه «لری و بختیاری» ذکر کرده‌اند. یعنی این که لهجه لری و بختیاری از یک خانواده می‌باشند.

اچ. دبلیو. بیلی (H.W.Baily) در دائره المعارف اسلامی، لهجه لری و بختیاری را در ترتیب ۲۴ گانه خود در ردیف ۲۲ آورده است.

این ترتیب با لهجه‌های زیر آغاز می‌شود: ۱- یزدی ۲- نائینی ۳- نطنزی ۴- خوانساری ۵- گزی ۶- سیوندی ۷- سمنانی ۸- سنگسری ۹- لری و بختیاری (حسن تقی‌زاده، لزوم حفظ فارسی فصیح، ص ۶۰).

معلوم نیست ترتیب ذکر شده در لیست بالا بر چه اساسی است، از آنجایی که اولین لهجه، لهجه یزدی است، روشن است که ترتیب آن، بر اساس حروف الفباء نیست.

می‌توان این احتمال را داد که ترتیب مزبور بر اساس دوری و نزدیکی لهجه‌ها به زبان فارسی دری باشد. اما آنچه روشن است، این است که لهجه بختیاری به همراه لهجه لری و به عنوان هم‌خانواده و هم‌سطح لهجه لری آمده است.

لهجه لری و بختیاری یک لهجه است و زیر مجموعه زبان فارسی دری است، این یک حقیقت است و در آن جای هیچ گونه بحث نیست.

ساختار زبان و واژگان آن نشان دهنده لهجه بودن آن است. هیچ گونه دلیل علمی مبنی بر این که این لهجه نزدیک ترین لهجه به زبان فارسی دری است، وجود ندارد.

اگر ترتیب بیلی را مبنی بر این امر تلقی کنیم که بر اساس نزدیکی لهجه‌ها به فارسی دری سامان یافته است، لهجه لری و بختیاری جزء لهجه‌های بسیار دور از زبان فارسی دری است. هر چند که در این باره نمی توان بطور قطع اظهار نظر کرد.

مشاهدات بنده نشان می دهد که در لهجه بختیاری بعضی از حروف فارسی دری قلب می شوند، و بنحو دیگری تلفظ می شوند.

به عنوان مثال آن‌ها در بسیاری از گفتارهای خود حرف «ش» را به «س» قلب می کنند ، مثلاً بجای «خودش» می گویند «خوس». در این واژه آن‌ها نه تنها حرف ش را به س قلب کرده‌اند، بلکه حرف «د» را نیز حذف کرده‌اند.

علاوه بر این مشاهده شده که در برخی مناطق و شاید همه مناطق بختیاری حرف «خ» به «ح» قلب شده است، مثلاً «خر» را «حر» بیان می کنند.